

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

Omul Luminilor, coord. Michel Vovelle, traducere în limba franceză de Ingrid Ilinca, postfață de Radu Toma, Iași, "Polirom", 2000, 336 p.

În condițiile actuale când istoria ca știință centrată pe om își diversifică tot mai mult ramurile de cercetare încercând să atingă păturile cele mai profunde ale sensibilității colective, domeniul mentalităților este luat cu asalt. În această direcție se înscrie și volumul coordonat de Michel Vovelle. *Omul Luminilor* (Iași, 2000), lucrare ce se dorește a fi un ghid care servește în egală măsură atât specialiștilor, dar și cititorilor comuni, îl familiarizează și îl orientează în istoria mentalităților.

Michel Vovelle este unul din "mandarinii" istoriei franceze de astăzi, iar cei zece colaboratori ai săi se numără printre cei mai reputați specialiști din Franța și Italia. Atrăși de rezonanța semantică a termenului de "omul Luminilor", Michel Vovelle și colaboratorii săi au încercat să descrie în acest volum zece roluri sociale, zece "profiluri" aparținând veacului Luminilor.

Lucrarea de față se dorește a fi un istoric al omului din veacul Luminilor. Autorii **acestei** colecții au acordat importanță veacului Luminilor, făcând distincție între "omul Luminilor", ideal-tip, și "oamenilor Luminilor" în masa lor anonimă și plină de contraste. Evident, articolele din acest volum nu-i înfățișează pe toți, iar tabloul prezentat capătă inevitabil un aspect elitist: cu excepția prezentării femeii și a soldatului-marginali în acest univers-vor fi evocați actorii direcți: nobili, preoți, întreprinzători, oameni de litere, de știință, artiști și exploratori. Chiar dacă încercăm să includem într-o tabără sau cealaltă, ei rămân totuși marcați de spiritul vremii. Omul ogoarelor, omul din popor, lipsește din acest tablou.

Omul Luminilor ocupă un loc cu totul privilegiat în colecția în care apare. Spre deosebire de celelalte volume care au apărut în aceeași colecție *Omul Medieval*, *Omul Renașterii*, *Omul Baroc*, omul din veacul Luminilor se va afla în sfera tuturor preocupărilor științifice, fiind centrul universului.

Volumul tradus din limba franceză de Ingrid Ilinca Vovelle, postfață de Radu Toma, indice de nume și indici de locuri. Fiecare capitol de încheie cu un scurt rezumat spre subiectul tratat și cu notele de rigoare care cuprind o bibliografie stufoasă.

Subiectul volumului nu îl constituie omul, ci oamenii, membri ai societății, dotați cu funcții multiple, cu activități diverse, cu preocupări și aptitudini variate.

Fiecare epocă din istoria umanității și-a creat tipul sau tipurile umane, a lansat o anumită viziune despre om și rosturile lui, în concordanță cu necesitățile și aspirațiile mentalității colective. Modelele propuse reprezentau un tip ideal, conceput de spiritele cele mai alese ale vremii, popularizat îndeosebi pe calea literaturii, mai accesibilă, destinată în primul rând să formeze conștiințele.

Secolul Luminilor, veac al filozofiei și al moralei, aduce știința omului pe tărâmul practic al existenței. Etica dobândește un caracter utilitarist, se laicizează, substituindu-se moralei creștine; devine optimistă, crede în puterea binelui și în existența fericirii, a unei fericiri posibile pentru fiecare om, realizabile, prin concretețea sa, în cadrul existenței umane, și nu după moarte.

Eliberat de misticism, omul din secolul Luminilor este repus în cadrul ordinii naturale, i se caută sau i se stabilește un loc în evoluția sistemului animal (omul considerat cel mai perfect animal). Noua morală exagerează calități sau slăbiciuni, dar, în ultimă instanță, perfecționează propoziția lui Pascal "omul este o ființă morală tot atât cât el este o ființă care gândește". Această "forfotă de moraliști", pe care nici o epocă de până acum n-a cunoscut-o, îndreptățindu-l pe Pierre Chaunu să caracterizeze "timpul Luminilor" un "timp uman", nu urmărește decât dezrobirea omului ingerințele unor forțe exterioare ființei lui, asumarea de către om a propriei sale naturi, dezvăluirea însușirilor și drepturilor ce decurg din acestea, acordate de natură și postulate de calitatea de om.

Secolul impune "omul natural" (Rousseau, Morelly, Mably), independent și anterior societății, "omul abstract" (Condorcet, Turgot), chintesență a tuturor însușirilor de umanitate, toate ipostazele fiind contrapuse nedreptei alcătuirii a societății, prima vinovată de alterarea calităților

umane. Omul Luminilor trăiește sentimentul conștiinței de sine, al superiorității sale pe pământ și în natură, pe care le stăpânește, în deplină cunoștință și conștiință a drepturilor sale.

Omul pășește în lume cu o sumă de daturi specifice, reductibile la rațiune și moralitate, care trebuie dezvoltate, perfecționate și cultivate. În ascensiunea lui pe scara societății "omul Luminilor" - "cetățeanu luminat" trebuie înzestrat cu normele comportării în societate, cu o sumă de norme etice care să-i justifice aspirațiile de egalitate în plan social. "Cetățeanu luminat" este înzestrat deci cu un ansamblu de norme etice.

În gândirea contemporană rolul rezolvat istoriei mentalităților este acela de a înțelege istoria și din prisma celor care au făcut-o - oamenii, singurele obiecte ale istoriei - după cum precizează unul dintre întemeietorii istoriei franceze de astăzi, Lucien Febvre.

Omul Luminilor a devenit o lucrare clasică a geniului, o propunere pentru o istorie mai aproape de om și de sensibilitățile acestuia.

LARISA MATEI